

TRAGOM POETSKIH DUBINA

Žarko Đurović

The author analyses the poetry of Mirko Banjević and claims that he was the first among the Montenegrin poets who confirmed poetic modernity with the diversity of lyrical zeal and new perception of depths. In this text he searches for the source of riches or, how he calls it, the „intuitive freedom“ of a modern poetic expression which never grows old because it's built on intuitive imagination.

Svaki dobar pjesnik živi u izdvojenom svijetu. Taj se svijet ne mora poklapati sa svijetom koji se živi. Njega maštена vizura prima za svoj svijet. Umnožava njegove fluide i značenja. Najčešće kroz oblik pobune kao vida duhovne slobode. Faustovskom mišlju da bude predata vremenu. Onom što bdi u biću i bar na časak zaustavi tok.

Banjevićeva kontemplacija to je mogla uspješno učiniti, budući da bi svijet bio pust ako mu biće ne bi dalo dubinu spoznaje. Uslov za njihovo formiranje i smisleno razgranavanje upravo se temelji na pjesničkom predosjećanju. Ono je kod Banjevića jako i urbano.

Kad je riječ o pobuni, nema sporadične stvari. Kad plima udara o obalu, znači da je uznemirenje mora nastalo nekim fenomenom kretanja u prirodi. Nekom vrstom njene tajanstvene pobune. Tako je sa vjetrom, zimskom agresijom snijega. Sve te pojave postaju sastavni dio vijenca, gdje „drijemaju“ neobuzdane sile i vihuri.

Zagledan u to kretanje sila u prirodi, Banjević hoće kroz lirske sekvence da istakne da postojimo. Svako vrijeme ima reflekske svoga postojanja i ono je u nama usađeno kao neizbježna datost prilagodljivosti. Prilagodljivost svijetu i vremenu predstavlja osnovnu konstantu lične i opšte egzistencije.

Poeta se buni, želeći tom pobunom da izabere izmišljenu stvarnost, koja je uvijek privlačnija od one koju je isplela sadašnjica. Dakle, prošlost se ne zanemaruje. Ona se manifestuje kroz optiku sjećanja. Kao takva često ima prednost nad futurumom, koji je zamagljen hirovitošću mnogih nepoznanica. U čovjeka unosi strah i zebnju. Poeta živi u trenucima. Između njih ili u njima žive razne zamke gorkosti i pokora. Pobunom se pokušava rasplesti njihova tajanstvena mreža i pronaći kutak gdje smjestiti umornu i strepnjivu dušu.

U pogubnoj igri stvarnosti, najčešće čemernoj, poeta će prigriliti uspomene, tražeći u njima nerazrušeno osjećanje intime. Osjećanja su složena, jer je složen i mukotrpan život. Otuda u „Pobunama uma“ nailazimo na osjećanja, sa posebnom vrstom nostalgije za minulim. Iako je ono po svojstvu zimno, poeta će ga utopiti igrom mašte, koja je uvijek u prilici da probudi i produbi slojeve emocija. Nju tradicija čuva u krvotoku pamćenja.

Kad je uobrazilja jaka, emocije se brže množe. Sve što je odbjeglo, neka dogodbena scena, vraća se stihu u pojačanom zanosu. Njega oživljava unutrašnji impuls, koji i usputne opazice može da praobrazi u „vječni trenutak“.

U poeziji (ovakvog) pobunjeničkog tipa, egzistira afektivno sjećanje. Iako obnovljeno i zasuto lirskim fermentom ne najavljuje sreću i zadovoljstvo. Um ih priželjkuje, ali što se sreća više priželjkuje, on se udaljuje od zamišljenog nauma. Ako postoji neko zadovoljstvo u ovim stihovima, ono leži u pobuni, u vrsti gnjeva. Tada i pupoljci života šire otvore biću. Slike i ideje svake pjesme podređene su takvom uslovu. Ako je nešto zapeto u čovjekovoj koži, a toga je mnogo, pjesnikov revolt nastoji da ga raspuči i odagna iz njega nataložene nesanice i brige.

Držeći se uglavnom klasične versifikacije, Banjević je smjelo zalazio i u druge zone, diktirane unutrašnjim impulsom. Ima dvojaku prepoznatljivost. Nekad je to uspomena na dogođeno, što je rjeđe, a više odnos prema osjećanju koje iznenadno hrupi i obogati doživljajnu atlasiku. U „Pobunama uma“ princip rimovanja, pa i metrika stiha imaju obrasce koji su nam znani. Međutim, sve što se nalazi između rima moderne je strukture i senzibiliteta.

Pomenuli smo uspomene. Pritom moramo istaći kakvog su spektra. Najvećma su čulne prirode, u koje je poeta situirao slike kao efektne prenosnike unutrašnjeg svijeta. Uvijek bližeg noćnoj nego dnevnoj (svjetlosnoj) usidrenosti. Iz kruga takvih osjećanja nastala je antologijska pjesma „Večernje slovo“, gdje Banjević egzistenciju smatra „kobnim lovom“.

Jedno od ključnih tačaka Banjevićeva stiha predstavlja rezignacija. Ona je afektivna i uzburkana. Ponekad dostiže i stupanj vapaja. Omeđenog mišlju duboke korjenitosti. Kad već tretiramo problem emocija, nijesmo na krivom tragu ako kažemo da one u sebi zbiraju dva stanja: sadašnje i negdašnje. Poeta je napravio dobru kopču između njih. Taj koegzistentni faktor u sferi emocija nastao je po sili unutrašnjeg diktata. To znači da ga odlikuje puno oprirodnjenje. Ako stih sadrži spontanost u sferi iskaznosti, lakše je povezati krakove emocija u pjesničku cjelinu.

Pjesma „Večernje slovo“ izlivena je iz jednog komada. U njoj je fokusiran fenomen sudbine kao važne egzistentne konstante, uvijek u znaku raspetosti i gorčine. Prosto se stiče utisak da se primir i sreća ne mogu stići. To je onaj trenutak, pjesnik kaže, „kad se živi javlja pred umrlim dnevom“. O čemu god da pjeva, poeta misli na dušu. Uznemirena ne zna na koju će stranu. Svaka je zakriljena tamninom i tajnom. Čula su putokazi da se ova dva fenomena razgrnu. Tim razgrnućem neće se ovedriti duša. Ako Banjevićevu poeziju posmatramo u svijetlu njenih refleksija, uočićemo da je na Tinovom tragu, posebno u svijetu rezignacije. Po toj osnovi, srodan je i Malarmeu.

U više Banjevićevih zbirki uspomena pokreće misao. Čini je rodnom. Tu se ne radi o opisu uspomene, nego o njenoj virtuelnoj moći da obogati njen vokacijski slijed i stvori punoću lirskog odsjaja. Naročito kad su zavičajni motivi u pitanju. Tu zapažamo jednu nezaobilaznu crtu. Koliko je pjesnik u zavičaju, toliko je zavičaj u njemu. Ta obostrana sjedinjenost Banjevićeve poeziju čini svojevrsnom. Slike u pjesmama takvog sadržaja su pozadina da doživljaj stekne potrebnu unutrašnju profiliranost.

Veći broj pjesama iz rane faze zasnovan je na igri afekta. Poeta ga imenuje instinktom. Tako je naslovio i jednu od pjesama – „Instinktom vođen“. Reakcija instinkta nije samo tu uočljiva. Ona je uočljiva i u pjesmama drugih tematskih krugova. Njegovom jačanju doprinosi čulni udar, za koji ćemo reći da pjesmi ne daje samo pokretnost, nego i dubinu. U navedenoj pjesmi Banjević apostrofira i pojam ljudske sreće, a do nje se može doći – ako se ide u boju. Ona ovdje označava različitost doživljajnih svjetova. Dakle, nije jednoobrazna.

Iako je idejom i ličnom aktivnošću pripadao pokretu socijalne literature, Banjevićeva poezija se razgranavala i izvan toga zahtjeva. Prevashodno je okrenuta izvoru ličnih sadržaja. Pjesnika uzbuđuje pogled na bilo koji predmet ili pojavu. Zanima ga šta je pod njihovom ljuskom. Svjestan je da će tamo naći emociju, koja će otvoriti vrata nekim drugim svjetovima spoznajnog sklopa.

Pjesnika opsjeda obilje. I ono koje ga okružuje kao elementarna pojava i ono koje se račva u njemu. Pjesnik suočava ta obilja, tako što ovaj prvi fenomen prelama sječivom subjekta, dajući mu osmišljajnu vizuru. To je uočljivo u poemi „Ponor“, koja ima deset pjevanja. Iako je pjesma posvetom vezana za umrlog brata Dušana, kodeksirana je kao apologija uzvišenom osjećanju, nastalom u krilu prirode. Kako je u prirodi dosta blagosti i ljepote, pjesnik ga zapravo traži tamo. Nemalo je nesrećan što ga neće ni tamo naći. Ali će naći sjećanja na zajedničke muke života. Ponorne i mučne. U ruho sirotinjstva

odjenute. Stihovi se „slažu“ po redosljedu sjećanja, gdje je riječ slika, a slika bazar maštovitosti... To djeluje kao varka i ne jednom će se poeta zapitati *da li je tu ili nije tu*. Ipak jeste na brojnim dionicama života gdje su izmiješane brige i radosti, ako ih je bilo. Bilo ih je, kako je to notirano u trećem pjevanju ove poeme: *Tu sam i nijesam tu / đe po zanovijeću i sitnim granama, prepoznajem da su nedavno bile / pupoljak u zametku, koji nas je posmatrao krišom rosno / u jutro radosno / i žalosno*.

Banjević zgušnjava i raščlanjuje tragove sjećanja. Daje im neku vrstu zbirnosti. Ne zbirnost mehaničkog tipa. U njih uliva doziv kao semantičku odrednicu. U njoj unutrašnje vizije bogate snagu doziva. Dvije se crte ovdje susrijeću. Dijalogna i monologna. Dakle, u pitanju su dva zahvata. Oba sa obiljem plodnosti. Jedna slika urasta u drugu, druga u treću. I tako redom. Vrsta množenja slika jedna je od vrlina pjesnikove poezije. U sebi sadrže nova misaona jezgra, gdje bratska prisnost na mnogim mjestima dobija karakter filozofske poruke.

Pjesnikova lirska potka prepoznatljiva je i kod složenih jezičkih i drugih figuracija. Počesto imaju nadrealan medij. Time se ne „briše“ lirsko dejstvo stiha. Ni njegov tok ka smislu kazanog. U više detektovanih vidova. Pa i onog koji se tiče veoma složenih jezičko-iskaznih svojstava.

Zanimljivo je istaći da apostrofirano lice u pjesmi, nije uzgredno. Ono doprinosi jačem omrežavanju subjekta, koji u versifikaciji označava glavnu motoričku snagu. Potreba za sagovorništvom ne teži za tzv. „spomenarskim izlivima“. Misaonom pjesniku kakav je Banjević ta osobina je strana. On sagovorništvu daje misaoni implant, koji kad se udruži sa lirskim medijem stiče nužnu kinetičku uhodanost. Pjesnik jezičkom nasljeđu domeće moderan versifikacijski kod, a on je ostvariv ako su zameci i transpozicija stiha pronašli uzajamnu zavisnost.

U poeziji primjećujemo prave slapove riječi. Sa nebrojivom gomilom slika. U njima su nostalgična osjećanja dominantna.

Rađaju nove iskazne modalitete i značenja. Značenjsko mora biti poetsko. Sa fluidom koji je primjieran osjetljivoj pjesnikovoj duši. Postoje zagovornici teze da kad već postoji prostor, pridružuje mu se i vrijeme. Kao nepregledna skala njegovih „skrivenih“ trenutaka. Poeta im daje moć prostiranja. Najvećma u dubinu, pošto je dubina jedino sposobna da ih otjelotvori u punom značenju te riječi. Ako potpuniije želimo da spoznamo poeziju poete, moramo se navići na tamne i jarke slike doživljajnih zbivanja. Potrebna je vrlina da se one rasporede po principu kreativne pripadnosti. Može nam se učiniti da je gomilanje riječi neotklonjiva pojava. To ne bismo tretirali gomilanjem, nego gradativnim povećanjem njihovih recepcijskog idioma.

U pjesmama, koje imaju šire stihovne razmjere, Banjević veoma vješto „ubacuje“ osjećanja eksplozivnog naboja. Kad se dovrši značenjski naplav stiha, stišava se njegov kinetički impuls. Tek tada se može reći da je doživljaj dobio svoje očekivano zaokruženje. Nije važno da li se radi o temi tamnine i brizičnosti ili o temi koja posjeduje komponente antropološke, istorijske ili neke druge obojenosti.

Najvažnije je da Banjević, još od prvih stvaralačkih početaka, zna šta je boja. Gdje je i kako udjenuti. Najviše lirskih preliva imaju pjesme baladične iskaznosti. To su pjesme koje fokusiraju zavičaj i djetinjstvo. Svijet je sam po sebi star ali doživljaj toga svijeta ekspliciraju mladosne doživljajne radijuse. Ovdje ne nalazimo svijet ravnih površina, nego uskovitlani svijet, gdje su u prepletu doživljajne agense i stilovi. I oni vezanog tipa i oni slobodne verzije: *Sve što između neba i zemlje luta / i vraća odnekle izdaleka puta / i vječno prolazi tako / - opet će se pojaviti.*

Od zbirke pjesama „Pobune uma“ do zbirke „Do iskapi“ poeta je izvarirao mnoštvo tematskih krugova. Najviše je zaokupljen egzistencijom kao relativizujućim faktorom. Što se ono kaže: *danās postojiš, a sutra te već nema.* Relativnost svijeta i života dobila je filozofsku okosnicu. Lična samosvijest ne može se

odvojiti od kosmološke penetracije. Ona postaje ideja vodilja mnogih pjesničkih tvorenja, uključujući u njih, dva Njegoševa djela „Gorski vijenac“ i „Luču mikrokozma“.

I Banjević kao pjesnik opsjednut je srodnim tematicama, uvjeren da među svime u svijetu postoje spojevi i prožimanja. Iako su vremena razdvojena, ona su u spoju. Putem pjesničke imaginacije sudaraju se i vežu jedno za drugo.

I na većoj distanci osjeća se zračenje prošlosti. To je uslovljeno unutrašnjim poticajem – izvoristom ideja koje se rađaju u trenu a žive u pamćenju: *Sjenovito doba što mi kriješ sada? Hoćeš li još nešto dati pošljem snagom / Da se kitiš staro u crni ni hlada / dok se ja ogrčem sa tišinom nagom.*

Crnina je čest pjesnikov atribut. Njoj više odgovara evocirajuća uloga od bjeline. Valjda što se pod njenim velom sustižu mnoge nesanice i brižja. Ako katkad zasja ushićenje / izgled doma, kamene staze i bogaze, mlječnost trave /njega brzo prekrije resignacijski i pačenički ton i sloj. Ono što je blisko oku i duši, teže se zapućuje u zaborav. Čak i kada tama zaore brazdu u mračnom skrovištu vizija, patnja intenzivnije i duže traje. Mnoge lirske opazice zadrže se na skici, ali se skica vaskrsne u prizor. U uspomenu koja boli. Najviše za onim osobama kojih nema, a bili su pjesniku dragi. Uspomene su sustižne ako su posvojene. Kad u duši zatrepere lakše je otkriti dubinu njihova ponora.

Kroz tamu se ispoljava Banjevićevo sjećanje na sve što se našlo u krugu života. Ono što se pamti, to ujedno i zrači svojom nutrenom moći. Ona se modeluje kao život slika, spremne stalnom obnavljanju, kao kod Igoa. Kad bi oko kamere uprli u njih, ne bi prestala da sija njihova mnoštvena ljepota. Pa i gruba kamena visja mogu zadržati svojstva zavodljivosti. Prostor poeta „reprodukuje“ u samu intimu bića, postavši njegova darežna svojina. Ako je draga duši, proširiće je uzbudljivom lirskom sekvencom. Tada se sama prošlost inkorporira u sadašnjost. Jedan poznati stvaralac će reći da je

zadatak pjesnika da svoje retrospektivne vizije učini otpornim na svaku prolaznost. Memorija ih rado prima i emituje putem raznih pasaža.

Ako je suditi po Bergsonu, prošlost ne umire, dakako ako je nastala na krilima duha i spoznaje. Nemamo razloga da sumnjamo u tu premisu. Nju je Banjević preuzeo i zbog sučeljenja sa sadašnjošću: *Stanovište ono će utvare kruže / to je pjano djelo neke beskraj – sjeni / čije tamne trake nas drže za uže / mi za njom bludimo u vjekovnoj smjeni.*

Kod Banjevića zapažamo neobičnu vezu između vizije i objekta. Objekat je u viziji našao bogat rasplod ideja i misli. Vodilo se računa da doživljena slika dobije slivenost cjeline. Ne treba da nas iznenadi tolika raznolikost lirskih fokusacija, čak i onih sa socijalnom notom. Važno je da ne nose trag uobičajenih stereotipa. Između sjećanja i zamišljanja pjesnik stavlja znak jednakosti. Zamišljanje ima širi opseg od viđenja. Gledano sa te tačke gledišta, zamišljanje dostiže veću plodnost učinkovitosti. Možemo misliti šta hoćemo, ali je neumitno da pjesma traži u svemu oblik: vjetru, plimi i oblaku. Oblik gubi suštinu ranijeg izgleda. Daje se prednost novom percepcijskom zahvatu i dominaciji novine.

Iz primjera dobrih pjesnika znamo da ima više oblika imaginacije. Ne smijemo zaboraviti perceptivnu i retrospektivnu. Prvu što joj je nasušni elemenat da hvata i razvlači predosjećanja. U Banjevićevom slučaju obogaćenu razuđenim subjektom. Retrospektivna imaginacija iz maglovita jezgra bića izvlači upitnost kao vrstu posebnog unutrašnjeg određenja. I u jednom i u drugom slučaju imaginacija se hrani maštenom moći. Samo takva može da osuštini prirodu predmeta. Ma kakve profilacije bila. Za subjekt je krucijalno da sraste sa objektom, da bude njegov kreativni reper. I čulna spoznaja. Opazica koja prerasta u prizor koji se amalgamira kao fino sročena lirska dosjetka.

Iako je poezija duhom okrenuta opštoj stvari, ona je u suštini duhom samotnička. Sa fikcijskim uvidom u egzistenciju. Budući da se samo apstraktnom mišlju može doprijeti do mišljenog. Takva misao koincidira sa dubljom sferom spoznaje. Apstrahovati misao znači domišljati njene vizijske svjetove. Biti sposoban misli i sanjariji dati boju i nijanse. Kao u izvanrednoj pjesmi „Zloslut“. Iskazanoj u više varijacijskih spletova. Mi ćemo izdvojiti dva: *roji se roji / i svaki djelić boji / da će se raznijeti u ništa / i sa mog ognjišta / povuće se ugasli dim*. Drugi tip zlosluta se manifestuje u teškoći otpora zlu: *U ovoj noći / ko će umaći onoj zloći...*

Svijest u subjektu veoma je razvijena kod pjesnika. To se vidi iz mnogih pjesama opsjenog karaktera. Međutim, ta opsjenost je tkana od niti čistog lirizma. Ponekad sa primjesom romantičarskog prizvuka. Rekli smo ranije da se kod pjesnika osjeća sklonost ka usamljenosti i introspekciji.

Iako je mišlju vezan za ovozemaljski predmet, Banjević se upušta i u temate složenijeg profila, kosmičke: sunca, mjesečine i drugih fenomena. Putem simbolskih matrica uspostavlja sponu sa njima, svjestan da oni, profilisani na lirski način, postižu visoki stupanj vrijednosti. Mašta pomaže da u vizijama traži korijene svoga nespokojstva.

U međuratnoj crnogorskoj i jugoslovenskoj lirici jedan je od rijetkih koji se držao svoga puta. Bježao od tema koje poeziju svode na opšta mjesta, bez refleksne pozicije. Zogović se slijepo držao metričkog obrasca. Pjesme je sa punom strogošću podređivao rimama. Reći ćemo uspješno, Banjević nije imao potrebe za estetskim konstrukcijama. Prepuštao je stihu da se sam razvija u ispovjedne lepeze. Dakako ne narušavajući princip kreacijske postulatije. Njemu je važna izvornost pjesme, njen spontani izliv.

Neke pjesme imaju fabulativna obilježja, kao poema „Gosti“. Fabula pjesnika ne odvlači u pričalački postupak. Tvorena na

vizijskom fonu jasno markira osobenost gostiju sa kojima se oprašta. Iako građena na „molitvenoj podlozi“, izrazom je dejstvena i svojstvena. Obojena blagim sentimentom, koji ne zapada u banalnost. Poema posjeduje i dramske crte, čime se dinamizuje tok *sagovorništa*. On je ovdje dorastao najvećem stepenu kreacijskog umijeća. Dakako, izrečenog u tamnom tonalitetu. U nekoj vrsti agonijskog grča, koju je poeta predstavio kao gozbu. Rekao bih gubitničkog statusa: *Gozba se otvara / ko nebo u oblaku / gozba se otvara kao noć u sumraku / i rastvara / kao na proplanku.*

Samo postojan duh ima ovako sublimirane poetske opazice i ovako snažno evociranje. Sjećanje se *stopilo* sa imaginacijom. Dalo joj je zamah i memorijsku dubinu. Sa rascvatom bogatih slika. Ispovjednu strukturu čine raskošnom.

Svijet Banjevićeve poezije, i duhom i sluhom, pokazuje sklonost za više formi. Temati određuju njenu strukturu. Svaka od njegovih zbirki posjeduje osobenost drugačijeg izraza, bez šematizovanog obrasca. A to je zbog toga što je u pjev unosio svježe pritoke mašte. Ona je superiorna i kod gradiranja osjećanja i kod primjene kreacijskih uslovnosti. Poeta je spreman da svojoj poeziji pridoda neke atribucije iz narodnog vokabulara. Ali samo onda ako bi poslužile kao značenjski oslonac vlastitoj misli. Tako pjesnik sanjariju preobličava u živu materiju. Materiju kojoj su bliske sižejne odlike. To je otuda što Banjevićeva vokacija ispoljava i baladični diskurs. Uostalom, svijet nije sazdan samo od realija koje živimo, nego i od mogućnosti koje se javljaju u različitim vidovima.

U „Pobunama“ koja je stožerna Banjevića zbirka, nemirenje sa svijetom, ovakvim kakav je, prelazi u evociranje pobune, kao opšte kategorije. Sa udjelom imaginacije koja smjelo sažima vizije i iskustva. I groznice i udesa. Prirodu tih fenomena pjesnik je fiksirao u sonetu „Novi bol“. On protok života posmatra iz apokaliptičkog ugla:

*Iako me boli do dna moga živca,
stari bol je prošao, novi sada luta
i traži nekud usijane zjene*

*Niko ne zna slutnje niko ne zna krivca,
pa ni ja ne znam bolu prava puta
đe su zjene vječnim opijene.*

Bol je neprolazan, a mi prolazni. I uvijek pred novom tajnom koja otiče u mnoštvo lavirintskih polja. Poeta obilazi ta polja i u svakom od njih nalazi *dokaze* čovjekove nemoći. Misao je tu da prevlada te pukotine bola. Bar fiktivno, jer je bol nezaobilazan i trajan. Uvijek kadar da lijepo zamišljenu fikciju zamijeni ruhom ružnoće.

Stvarnosti je dodat bol kao uslov stalnog borenja sa iskrslim nedoumicama. Koliko traje život toliko traju i nedoumice. Možda se nevoljama kale vitalnosti života, pa bol koji nas slijedi je refleks jedne takve uslovnosti.

Na podlozi takvih uslovnosti zasnovana je metafizika zbirki: „Roždanika“ i „Do iskapi“. Reklo bi se da poeta isključuje postojeći svijet, da bi na njega nadomjestio svijet svojih ponornih svjetova i domislica. Zbog toga svoje životne zaokupljenosti seli u svijet mašte. Ona je jedino u mogućnosti da ortakuje sa tajnama svijeta. Da ih optikuje po mjeri slutnje i predosjećanja!

To ne znači da su iz svijeta ove poezije isključene njegove fizičke slike. One nas u stopu prate. Da bi se učinilo njihovo postojanje trajnim nasljeđem, povjereno je duhu da ih razmješta u nesamjerljive prostore i difuzuje ih putem imaginarnih otjelotvorenja. Sve što je u prostoru čovjek prima u ključu pune zavisanosti. Ono je njegovo, ako ga odlikuje osjećanje *posvojenja*. U avanturu pjesništva Banjević je krenuo gonjen tim impulsom.

Igo je vidovit bio kad je rekao *da sve što je u ponoru, to je u čovjeku*. Ništa ne može umaći izukrštanim oblicima tih faktora: *Da li novi god je granica znamenju / što se vjekovima utvrdi u tajni / prolaznosti – Tražim u svom smjeru / da se nepostojni ne oviječe trajnim*.

Kosmički idiom upleten je u naš svijet življenja i mišljenja. Verbalnu interpretaciju toga čina Banjević je vješto predočavao i poetski osmišljavao. Od prve do posljednje objavljene zbirke. U tome je bio dosljedan, jer je znao da se poetsko ne može zamisliti bez vizijskih opkoračenja. Pred njime je stajala čitava hrpa elemenata koje treba inkorporirati u stih: misao, metrika, zvučnost. Nije lako ni jednostavno sačiniti višestruku vrstu zvučnog i vizuelnog prostora i u njih unijeti misao poput najrodljivijeg sjemena. Iako je to složena stvar, pjesnik svoje stihove nije ostavljao bez metaforičkog bljeska i fine glasovne prelivnosti.

O čemu god pjeva – o šumi, slapu, moru, pjesnik otkriva novi vid njihove ispoljenosti. Kao da ih je na vidjelo iznio iz nekog hipotetičnog svijeta, lišenog fizičke omeđenosti. To je svijet čula i misli, dakle „rastrgnut“ sve dok ih nije autorov naum uveo u obličje prečišćene lirske ekspresije.

Ovdje se mišlju materijalizuje fiksirana slika planine, slapa ili drveta. Ono što nastaje u zamišljanju produkuje se kao probuđena realnost. Misao produžava trajanje svakog viđenja. Iz spoljnog rama, utisak traži i novu luku smještaja u stihu, budući da se u tom doživljajnom kućištu najuvjerljivije čuva njegov trag.

Stihu je potrebna igra. I natrag i naprijed. I skok u vis i upad u ponor. Ti iskoračaji ne smiju biti bez čulne potencije, bez lepeta sna. Oni obgrljuju zamisao smislenom dubinom vizioniranja. Po tome se Banjević izdvaja od pjesnika njegove i kasnijih generacija. Vrline treba tražiti i u tome što ne dijeli prostor od sebe, tražeći u tome poistovjećenju i tačke dualiteta. Uostalom, dijalektika svijeta zasniva se na protivvrjeću. Magneti služe da se pjevano drži na okupu. Ako smo skloni pravom čitanju poezije,

a ja mislim da jesmo, vidjećemo da se sve u sučeljenju – i lije-
po i rugobno. I mračno i svjetlosno: *Širino moja plovi vjekovi-
ma / od hridi u beskonačnost do hridi / zamišljam te neprekidnu
ko udar u zvonike / iza okeana tihoga do razdvoja / i dalje.*

Sve je u znaku promjene i samouništenja. Sa uzročnicima koje
nikakva sila ne može otkloniti. Ni igru atoma u mraku ni
žnjevenost neba mjesječevim srpom. I malo i veliko su u dodiru.
Svijet se ne bi zvao svijetom da nije tako.

Naslovi Banjevićevih pjesama određuju njihovu okvirnu te-
matičnost. Nje se čvrsto drži. Vizija uslovljava „šetanje“ iskazne
kazaljke ka širim opsjednutostima. Tako će u pjesmi „Šapat“,
pored izbrušenog lirskog tona, koji govori o šapatu kao posred-
stvu bliskosti, izreći i neki oblik averzije prema svemu što
nalikuje tuđosti, makar gdje taj šapat bježao: *i bježi u ravan / u
visok mlaz / u zaronjenje daleko.*

Pjesme „razbijene“ strukture, kao ova, dušu su dale za
lingviste. Riječ je o više jezičkih aspekata. Onih koje *vode* viz-
iju i onih koje *vodi* vizija. Čini mi se da je dominantnija uloga
ovog drugog faktora.

Banjević se suvereno igra jezikom. Operacije te igre su veoma
bogate. Ne ispuštaju iz vida smislenu komponentu. Sve što je
odjeveno vizijskim haljetkom, ne mora imati simetričnu artiku-
laciju. Proces izvlačenja smisla iz složenih jezičkih kombinaci-
ja nije nimalo lak. Ne bar kad je poeta viziju stavio u prvi plan.
Svikavanje na tok iskazane vizije putem jezičkog ukrštanja po-
staje sve nasušnije. Jezik više ne trpi statiku i ravnomjeran tok.
Za neke apstraktne pjesme nužan je dešifrantski pristup. Naro-
čito ako se radi o stihovnim dvosmislenostima, koji sve više
postaju motivacija modernog pjesničkog izražavanja. Napravili
bi grešku ako bismo na tome planu činili restrikcije i jezik odva-
jali od poetske simbolike i novih značenjskih postulacija.

Istina, ispisujući poeziju Banjević se drži i klasičnih obrazaca.
On time sebe ne iznevjerava kao modernog pjesnika. Kroz

klasičnu formu može se iskazati nova i osobena poetska suština, kojoj je roditelj subjekat.

Analiza Banjevićevog pjesničkog stvaralaštva koje je štampano odnosi se na jedan od njegovih izbora. Izbor je izvršio književnik Branko Banjević. Iako se on držao hronologije nastajanja pjesama, ja sam od njega odstupio i primijenio metodu tumačenja tematskih krugova i njihovih sadržaja, ne držeći se u tome bilo kakve redoslijednosti. Vjerujem da mi je ovakav postupak omogućio slobodu u selektiranju pjesama. Odabirao sam ih po kriterijumu sopstvenosti. Pored temata mene je zanimala dubina njihovih pojmovnih i refleksnih osobina i dometa.

I mogu odmah reći da je poeta u pjesmi „Prolog“, sam naznačio karakter poetike svoga pjesništva, gdje se osnovna misao traži isključivo u duši i njenom ehu: *de svaki duše odjek / nešto tajno ište*.

Tajna je čvor Banjevićeve poetike, a gorčina jedan od vidova kojima se ona „otključava“. Gdje svrstati i kako objasniti značenje navedenog fenomena? Ja bih ga tretirao kao izuzetnost Banjevićevog talenta, koji mnogi kritičari nijesu umjeli ni htjeli da procijene.

Neko je rekao da pjesnik živi u trenutku kao mjestu trajanja. Mislim da ta definicija najviše odgovara duhu Banjevićeve poezije. On živi u trenutku i za trenutak. I kad pjesme locira u zavičajni ambijent, poeta širi sliv vokacije i na nešto što bismo nazvali univerzalnim. Bol u svakoj prilici predstavlja ličnu i opštu motiviku. On se račva u vidu rijeke koja ima široku deltu. Da bi se otkrilo nezadovoljstvo, nužno je otkriti tangente njihove uzročnosti. Nezadovoljstvu je, tvrdi, potomak bol. On ga repetira skoro u svakoj prilici, ali uvijek u novoj vizuri, sa eksplicitnim naglaskom da je neprolazan.

Ona se u ovoj poeziji akcentira kao zavisnost. Egzistencija je u znaku takve gravitacije. Bliže je nezamislivo bez okruženja. Ni okruženje bez trajnih spona u njemu. Banjević ima razvijeno

osjećanje čovjekove spona sa svijetom. Najviše preko onih markacija koje smo istakli. U prvom redu bola kao najprisutnije životne atribucije.

Mnogi trenuci koje je pjesnik lirski omrežio nijesu, rekli smo, vezani sa uski krug tema. U mnogima ćemo naći aspekt promišljanja sa filofemskom aromatom. Kao u zbirci „Do iskapi“. Poetsko osjećanje sazdano je na alternacijama kao dubljoj spoznaji egzistencije. Pa i kroz sliku bola koji u širem značenju simbolizuje da su sumnja i beznađe pratioci života: *Sve mi struji u vijeku / i vene / kad bi sve da nadvijeći*.

Trenutak je entitet sam za sebe. Čas je slatki srkut vazduha, čas potkovica ništavila. Ako se suočavamo sa istinom, shvatićemo da se u ovu poeziju uvrzao korealitiv dileme u vidu filozofskog implanta i on je vezivno tkivo za sve što bismo razvrstali pod nostalgijom. Najviše onom koja sadržava u sebi zračak utjehe. Banjević nastoji da ga veže sa vječnošću. Putem misli intuitivnog sklopa. Mogu biti izrečene i kao šapat. Bitno je da unese u stih fascinaciju. Igrovitost. Omamu. Takvih pjesama u Banjevićevoj poeziji ima na pretek.

Male cjeline, kao što su pjesme „Širino moja“, „Maslina mje-sečasta“, „Šta prosvijetli to“, pohranjene su finom uobraziljom. Otvara se kao čašica cvjeta. Kad udahneš njen opojni miris, nestane. I taj tren urezuje se u svijest kao doživljajna dovoljnost. To znači da se afektivnim znakom osnažilo lirsko značenje poruke. Razumljivo je otuda što pjesnik stalno traži prisustvo trena. U odori autentičnog iskaznog gesta. Trenutak nije samo vremen-ska jedinica. On je najprije glas spoznaje koji budi radoznalost!

Da nije čovjekovog nemira, njegov život bi bio u svemu sapet. Pjesnici ovu premisu preuzimaju kao kapitalnu, budući da ona nije stavljena pod tren pasiviteta nego opstaje kolanje duha, koji ne da da mu bilo šta od značenja izmakne. Pjesma traži neku vrstu procijepa kroz koji će svoje misli i ideje da otisne u svijet. I one bolne i one manje bolne. Dozivaće i Boga da skupa potraže

lijeak za ljudsku nevolju. Nekad tu nevolju donese vjetar slučaja, mada bismo prije rekli da je ona konstanta oko koje se vrti sav uzvrtloženii svijet. Pa i drhtavo pjesnikovo srce traži razlog da se brani od naleta zla. Nekad vapajnom riječju a nekad bogme i gnjevom. Nemalo puta pomisli da je uzalud: *Niko ne zna šta se ispod neba skriva / dok vjetrovi huje kao divi ludi / San se diže, luta visoko od ljudi / koji rove, traže kao memla siva.*

Poeta teži postojanom biću. Źeli da bude vladar koji nadilazi realnost, ako je surova. Brzo osjeti da je on krhka biljka predat oluji prolaznosti i oćaja. Montenj smatra da je biće u suštini nesrećno jer se nalazi između raćanja i umiranja. Banjević često slijedi takvu filozofiju. Pa gdje je ćovjekovo utoćište? Ne poreći sebe, svoje biće, iako iskrisle okolnosti ne idu mu na ruku. Jedno je utoćište, a drugo je pribježište. Ovom drugom fenomenu hirovito hrlimo. Zato poeta daje azil tuzi *da se ovjeći sjenkom / boćanstvenim hladom.*

Sve je u znaku uskraćenja. Pjesnik se oslanja na prirodu kao na magnet spasa. Na drvo, travu, rosu, na oblak. I privićenje može biti zamjena za realnost. Iako ga pjesnik smješta i van stvarnih uzroka egzistencije, živi kao plamićak nade. Ako nada živi u volji, naći će dušu u pritaji. *Sav sam se rasuo kroz kalež pokrića.* I za ono Banjevićevo *jeste*, vegetira i ono *nije*. Teško se snaći u sazvjećđu uslovnosti!

Kod Banjevića zapaćamo dvije glavne motivacije – vezanost za nebo i zemlju. Ova druga osobina je izrazitija. Ugodno se osjeća u slušanju njenih raznolikih i privlaćnih slika i treptaja. Nekad taj zanos ima djetinju umilnost. Priroda je bogata u darovima i pjesnik će u svakoj prilici da ih potencira dajući im odgovarajući lirska preliv.

U doživljajnom atlasu vlastito ja mijenja se u bezbroj odsjaja i tonova. Jedan nestaje drugi nastaje po inerciji unutrašnjeg ćasovnika. Često ih drži u nizu, ćime doživljajni spektar postaje ćjelovitiji i raznobojniji.

Kako je uočljiva apostrofizacija prolaznosti, pjesnikova lira je ne ostavlja izdvojenju od drugih temata, pa i onih koje nominuju vječnost kao jedan od indikata obuzetih duhom. Bogatstvo iskazivanja misli nedovoljno je bez spoznajnog fenomena. Tu je Banjević pronašao srećnu ravnotežu. Ono što je privlačno mora steći iskaznu gipkost. Gledano iz toga ugla prirodi je data privilegija da se okiti takvom svojstvenošću. Međutim, šta reći za raspoloženja koja su vezana za samo biće: da li su onespokojavajuća, da li i njih odlikuje slična sklonost. Odlikuje. Ja bih čak rekao i veća. Tu se gipkost udvaja u nijanse. Čak i pjesme socijalnog statusa, kao ona o Svetom Vasiliju, koriste nijansu kao jedan od efektnih vidova poetskog oblikovanja.

Života je čovjek uvijek željan. Najviše tamo gdje su zastrti tamni predjeli zebnje. A šta tek reći kad se otvori vedra stanica života, misao na dragu ili zavičaj. Čednost je tada izrazitija. Osjećajni život je najdublji ako je okrenut tijelu i materiji. Poezija se nikad ne lišava te vrijednosti, uvodeći u prostor takve zamisli filozofski kontekst. Poetsko u određenim situacijama je u uniji sa takvom potrebom. To se najviše odnosi na poeme, mada i mnoge druge pjesme kontempliraju nužnost pomenutih objedinjenosti.

Veoma je teško odrediti proces kako nastaje pjesma. Kod jednog pisca to se čini na jedan, kod drugog na drugi način. Banjevićeva klica nastajanja pjesme proizilazi iz kreacijskog spontaniteta, koji razastire misao putem dograđenih slika i uravnoteženog ritma. Važno je da riječima barata slobodno i da zna njihovu funkciju korišćenja, ne zapostavljajući lirsku ekstazu dubinskih slojeva. A kad je riječ o tome misli se roje, sa uvijek novim značenjskim elementima, za koje se može reći da im nema kraja. To kaže pjesnik u jednom distihu: *i kraja nikad – igra prosuta traka / i trepere talasi kao gorsko lisje.*

Kako su nastajale zbirke, tako je nastajalo širenje pojmovno – značenjskih aplikata. U njima jezik uslovljava njihovo

bogaćenje. Riječ je o jeziku u kome i arhaična boja i zvuk daju osobenu doživljajnu punoću.

Iako je pesimistički fenomen dominantan, nada nalazi svojstvo ključanja. Sa očiglednim naglaskom da drugačije ne može biti. Jer ako se živi, mora se naći smisao toga življenja. Riječ je posrednik u prihvatanju takve ideje. Poeta ju je kao takvu „presvlačio“ impresionističkom paletom. U dvojnoj postavi. Da se očuva priroda sna i da se apostrofiraju rugobe egzistencije. To ne treba da nas zbuni, budući da se u jedinstvu suprotnosti oplođuje svijet. U poeziji kroz subjekat. Uvijek spreman da se otvori ako ga umijeće iskaza usmjerava pravoj stvari. Da rečenom dati željeni protok i osmišljenje. Ima više načina kako se ta dva fenomena modeluju. Od ideala može se stvoriti stvarno, a od stvarnog vizijsko. Ta dva svojstva u Banjevićevoj poeziji su u prepletu. Značenjskom i svakom drugom.

Odakle Banjević crpi svoju misao? On to čini iz obilja svijeta. Gdje se god okrene, presretaju ga mnogostruki znaci kretalačke energije. Iz tog svijeta on izvlači ono što je prirodno njegovom mentalnom sklopu. On će tako sliku predjela iz kruga intime da uvede u univerzalni svijet, tražeći tu mjesto svojoj uobrazilji. U njegovoj pjesmi i put i skut imaju zajedničke prečnike. Veže ih rodbinstvo zbliženosti: *Kao oblaci po plavetnilu neba / što se muče / tako se kovitla / po muskulima mojim / po zglobovima / u kostima.*

Time poeta hoće da kaže da je sve u svijetu zavisno i prožimajuće. Međutim, takvom shvatanju nije jednostavno dati pjesničko uobličenje. Treba lucidnošću duha osvojiti prostor pjesme, treba iskazu obezbijediti adekvatnu ritamsku strukturu. Dati misli sposobnost efikasne cirkulacije. Ne samo u sferama koje smo istakli, nego i u sferi odabira temata. Za njih smo rekli da su motivski raznoliki i jezički bogati.

Tzv. kretalački impuls u ovoj poeziji je veoma izražen. On pjevanom daje živost. U prvom redu kroz misao i sliku. To znači

da je ovdje riječ o unutrašnjem kretanju, gdje se predmet pjeva rastače na djelove, a poslije se stapa u cjelinu. Izbjegnuto je sve ono što se zove balast. Tu mislimo na suvišnost sintagmičnih ponavljanja, na gomilanje riječi i slično.

Banjevićeva pjesma posjeduje unutrašnji red, a eksploatisana tema uvijek stiće novu kontemplacijsku „signaturu“. Vizije iz koje nastaju pjesme imaju kosmološko i zemaljsko određenje. Prepliću se u svim prilikama kao originalna vokacijska oznaka. Imamo razloga da kažemo da je ta i takva osobina uočljiva samo kod pjesnika moderne orijentacije.

Pored čulnog postoji i nadčulni svijet. Polje ovog drugog svijeta je šire, a trajanje duže od prvog. Zato ga vizija zdušno prisvaja kao uzročnike skrivenih slivova čovjekovih nespokojstava. I ne samo njih. I ushit ima tamo svoja gnijezda. Jer i on označava dešavanje. Pjesmi su neophodna oba ova indikata. Najvećma koegzistiraju usaglašeno, budući da ih takvim primaju čovjekova osjećanja. Pjesnik je tu da osluškuje zvon njihovih dodira.

Poezija ovog pjesnika zagnjurenja je u virove navedenih čulnih i nadčulnih svjetova, upletenih u potku nekog skrivenog poriva. Neuroze, čuđenja. Ili nekog drugog doživljajnog zamajca. Takvo stanje može da izazove nenadano prispjeli vjetar, morski talas, oblak. Dileme odasvud pristižu, plodeći izrovane dubine stresa. Za ovu priliku korist ćemo stihove iz pjesme „Oblak“, za koju nam se čini da je zapahnuta stresnim fermentom. Iskazana je u distihu i ima izražajnu spoznajnu kontrastiku:

*Ako ostao ja u ovoj noći –
noć se u ambis pretvorila!*

*Ako mirovah u ovoj uskoći –
širina se zamračila kao spila!*

Kako tamna boja ima privilegovan status, poeta se osjeća vrstom žrtve. Ophrvan je jedom i čemerom. Začudo taj obred ophrvanosti obavlja se u treperavoj lirskoj formi, često rapsodičnog utemeljenja. Najčešće u mekotnom obličju. I kad se iskazuje kao drama, vrijeme stiže uzbudljivu, egzistentnu datost. Ono je skriveno u misli subjekta. Može se shvatiti i kao nešto van svoga toka. Van vremena. Jedan nemali dio Banjevićeve poezije emanira se u takvoj poziciji. Time se ne isključuje prisustvo drugih zanimljivih tribucija o vremenu. Posebno minulo. Na njemu opet gradi svijet svojih sjećanja, isključivo se oslanjajući na imaginaciju.

Životu je suđeno da bude prožet strepnjom. Ona je sama po sebi tajnovita. Uvodi čovjeka u jedan svijet koji nam predočava neumitnost iznenađenja i okrutnosti. Prizivamo Boga da ublaži takvu dramu zbivanja. Ne okreće glavu na čovjekove vapaje. Njega pjesnik prihvata samo kao predružicu patnji i zla. Patnja je usađena kao neizbježnost čovjekovih kobi. Od nje se brani-mo. Od nje bježimo, a uvijek nas sustiže. Izučavaoci psihe, a među njima ima nemalo pisaca (Dostojevski, Balzak), stoje na stanovištu da patnja pospješuje čovjekov vitalitet. Uzdiže ga, ako ga je nužda usloвила.

A nužda mnogo šta mijenja. Najviše odnos prema zemaljskim stvarima, koje su najvećim dijelom prekrivene velom tajni. S razlogom tamo tražimo njihovo poistinjenje, susrećući se u toj sferi sa uskom umješanošću svakojakih misli i čuđenja. Vizija je neopipljiva, ali je prisutna u (pod) svijesti. Ona će u njoj mnogo toga da presloži. Da svijetlo preobrazi u tamno, a čednost u grijeh. Svijet je u svim tim okolnostima održiv, iako nenaklonjen čovjekovim iščekivanjima. Banjević u pjesmi „Tragom sive boljke“ korespondira sa nikad razjašnjenim tajanstvima života. Iako su ona često sa ukusom tragičnoga, očuvanost egzistencije uvijek odnosi pobjedu. Bez obzira na tmine koje se nad svijetom nadnose. Poeta ih ovako rekapitulira.

*Mi smo pod pritiskom kao sive školjke
teturamo lebdeć po morskoj dubini
a tragovi naši naše sive boljke
gordo se razmeću po svečanoj tmini.*

Sudeći po pjesnikovoj vokaciji poeta je prošao kroz najdublje tmine, da bi, u tunelu ljudskog zamračja, pronalazio i tragove svjetlosti: u kapi rose. U ranom osvitu dana, u drvetu, vodi. Ni u jedan zanos pjesnik ne ulazi bez prisustva flore. Ona je tu kao lijek za brojne boljke života!

U pjesme sa takvim tematskim obilježjem možemo ubrojati: „U nizini“, „Dremljiva misao“, „Neispjevana pjesma“, „U samoći“ i neke druge. Prosto se stiče utisak da se u Banjevićevim pjesmama na čudesan način rvu spokoj i nespokoj. Iako se osjećá velika čežnja za prvim fenomenom, preovlađuje konstanta ove druge odrednice. Poeta u vizijskim naletima nije mimoilazio filozofsku komponentu. To nažalost nijesu uviđali kritičari.

Kad smo u tekstu rekli da je Banjevićeva poezija iskazom pobunjenička, prirodno je da u njoj svoje mjesto nađe i pomenu-ti filozofski diskurs. Što to nije uočeno, leži u površnom čitanju pjesnikove poezije. Ona je uslovno ispovjedna, sa bogatstvom slika i metafora, svježeg jezika. Pjesnik nikud ne kreće bez re-fleksija, bez onog zaumnog što u njoj bdi. Dakako, naći ćemo i vapaje, ali su oni „obučeni“ u čisto lirsko ruho. Za pjesnika je najvažnije prisustvo bića. Njegova unutrašnja reljefika. To znači da uz lice slijedi i naličje. Cijela skala motivske zaokupljenosti. Ne samo strepnja koju smo akcentovali, nego i drugi porivi. Oni se u pjesmama odmotavaju po principu kalema. Dok traje konca na njemu, traje igra njegovog odmotavanja. Oni koji znaju da čitaju poeziju, vidjeće da je odmotavanje riječi plod spontanog nadahnuća, za koje ćemo reći da u pravi čas zna da ga koristi. I kristališe. Ne dozvolivši pjesmi da opstaje u ispraznosti. Banjević

je posvećenik iskazne gustine u svim tematskim vrstama, pa i onoj ratnoj, gdje lično raspoloženje doseže krajnju granicu očajanja. U tom očajanju ima i svjetlosnih prosjeva. Da ono što se htjelo bude ostvarivo. Da to bude budući izvor života.

Pomenuli smo biće kao okosnicu pjevanja. Ono nije doživljeno kroz optiku statičnosti. Pomjera se u bezbroj smjerova, živo je iznutra. Ispunjeno punoćom poetskog transcendentata.

Sve se u Banjevićevoj poeziji kreće u biću i oko bića. U svakoj situaciji htjelo bi da osnaži svoje postojanje. I osnažuje ga kroz čin. A gdje je čin, tamo su i njegova dejstva. Ta dejstva imaju uzroke i posljedice. To znači da se bore za prisustvo u pjesmi. Ne obične konvencije. Pjesma iziskuje drukčiju profilaciju. Osvajanje subjekta putem vizijskih kodova. Osjećanje se rado pridružuje viziji. Udruženi mogu više da ostvare na fonu značenjskih rodišta. Posebno onih u koje su sadjeveni patnja i bol: *Dokle će noći te besane? / Nikada patnja da prestane! / Kao za radost da nijesi: / od mene bježe / svi osmjesi.*

Sve što se odigrava u prostoru, dovodimo u vezu sa čulima. Pjesnik emituje njihove frekvencije. Ne bez izrazite doze osjeta. Zato se poeta s njime sjedinjuje. Miris ruže traži raširenu nozdrvu. Riječ traži značenje u sklopu mišljenog. Tu najprije procvjeta prava vokacija. Ako razumijevamo „udare“ što dolaze spolja, razumjećemo i one u biću. I kad su transplantirane u apstrakciju, razumjećemo ih. Kroz nju se ostvaruje vokacijska dubina pjesme.

Banjević koristi jednostavnu i apstraktnu iskaznost. Objе uspješno funkcionišu i nijesu opozicione jedna drugoj. Bilo da je riječ o slikama ili pojmovnostima onoga što sadrže. Pojam nečega ostvariv je jednako u sklopu osjeta koliko u sklopu drugih manifestacionih obilježja. Duša i svijet opredmećuju kazano: *Jedan biser davno pao u dubinu / o da li je alga pokrila ga siva, / da l' ga duša traži da se s njim u visinu / vješa se o sunčana zkiva / sav sam se rasuo kroz kalež pokrića.*

Aktivno osjećanje pjesnikovog ja čini pjesme nekom vrstom kontrapunkta, gdje se misao ne razdvaja od emocije. Kad tako stvari stoje, doživljajan gama ostvaruje kreativno punoljetstvo. Ono je takvo od prve Banjevićeve zbirke „Pobune uma“.

Iako pjeva o sebi, pjesnik nosi biće drugih. Otuda mnoge Banjevićeve pjesme predstavljaju ujedno i mozaike činjenja ljudi bliskog roda: oca, brata i drugih. I života brojnih *gostiju*. Aktivno sudjeluju u životu poete. Srastaju sa svijetom njegovih osjećanja, držeći se jedne Balzakove premise – *hoću ono što hoću*. A to *hoću* nema ograničenja, ni u čemu. Pa ni posvojenju želja koje su specifična vrsta stvarnosti. Stvarnosti koju pjesnik razastire na mnoga polja spoznaja. Ne treba zaboraviti da se u magnovenju pronalazi bogatstvo snage.

Banjevićeva poezija sazdana je od snažnih magnovenih impulsa. Združeni tvore stvaralačku energiju. Misao postaje imanentnija kad je na talasu te i takve energije. Njome poeta sebe uvodi u vrijeme i prostor. Magnovenjem se uspostavlja unutrašnja veza sa njima. Energiji je dato svojstvo da se rasipa. Tako rasuta doći će do najudaljenijih tačaka bića. I otuda izvući mnogo toga što pripada podsvijesti, koja putem poetske provokacije, postaje slika realnosti. Rekapitulacija jednog takvog gesta mogla bi se izvući iz zbirke „Do iskapi“.

Ova poezija slijedi svoje staze. A staza nije samo hodna za korak, nego i za prizore leta u nebne prostore. Sve što se zamišlja, tajno i netajno, postaje prostor duha. U duhu dobija željena poetska izoštrenja i valere. Niko nije bio toliko zaljubljen u prostor kao Balzak. On će reći: *Oh! Reci koliko je lijep prostor koji nema granice*. I Banjevićeva poetska misao rukovođena je tim načelom. Da se uhvati u koštac sa bezgraničnim: *Ako uzdahnem i nosi me misao daleko / ako čeznem, a praznina očaja odjekuje / ako nosim a želim skinuti protoka breme / ako ronim očiju sjaj a hoću utrti neizvir*.

Misao je nespupana. Njenom zamahu poeta dopušta slobodan uzdah. Prevashodno maštenog tipa. I žive jezičke cirkulacije.

Ne možemo oprostiti književnoj kritici što nije sa više interesa pratila i tumačila Banjevićevu poeziju. Ako njegovu poeziju posmatramo sa stanovišta modernosti, njoj je mjesto u vrhu crnogorskog pjesništva. Njemu je pjesnička materija prirasla duhu kao mahovina kamenu. Duboko upija njene unutrašnje senzore, suvereno vladajući njima. I na sveobuhvatnom zanosu i na planu recepcije. Materiju možemo smatrati i nekom vrstom otpora duhovnim polazištima, ali taj je otpor savladiv ako je emanacija doprla do njega. I razvlastila ga. Poeta je materiji obezbijedio ono što pjesmi daje draž – supstancu.

Smislenost jedne poezije ne da se zamisliti bez unutrašnje dinamike. Banjevićeve pjesme u sebi sadrže taj zahtjev. Sama tematika navodi misao na takav postupak. Pojam vode i njenog kretanja usaglašeni su sa dinamikom stihova. I za usporavanje njihovog dinamičkog toka ima razloga. Obično je to na kraju strofičnih vijenaca kada se poetskom nadahnuću daje zaokruženje. Ovdje moramo istaći još jednu osobenost. Kakvu karakterizaciju pribavlja biću. Da li ga negira ili uzdiže. Ne negira ga, ali nije imun na njegova zastranjenja, koja takođe stavlja pod lupu pjesničke vizije, izbjegavajući deklarativan tok i pouku. To je i shvatljivo. Poetski doživljaj imanentan je drugim uslovnostima – dubini refleksije i savitljivosti izraza. U pitanju su složene tvorbene radnje. Za njih ćemo reći da u kontinuitetu posjeduju supstancijalni oblik i odlike čistih tonskih promjena.

Kako se svijet ne može odvojiti od riječi, tako i riječ mora da optikuje njegove značenjske i druge posjede. Tu ne mislimo samo na opštu verbalnost stihova, nego i na diskurse koji u njima obitavaju. Kao nužne sastavnice kreativnog čina. U poeziji ovog poete ima više vidova verbalne strukture. Saobraženi su pjesnikovog raspoloženju. U nekim pjesmama misao se sažima, a u drugima se širi u baladični izraz.

Postoje mišljenja da se poetika bavi procjenom vrijednosti djela. Šta se pod time podrazumijeva, teško je reći: model djela, njegova psiho-komponenta, vođenje radnje i slično. Pa ipak, tu

se ne može zanemariti prisutnost lingvističkog fenomena. Jezičke pojave nijesu statične. One se mijenjaju i bogate i kritičar je dužan da ukaže i na to. Kad je riječ o Banjevićevoj poeziji, ona je u jezičkom smislu slojevita značenjima i raznolika zvukovnom skladnošću. Pominjem pjesme: „Daninoć“, „Ujedno“, „Ponor“, „Zerezi“.

Pjesnik je vezan za vrijeme. Ta vezanost se ogleda u činu htjenja i osjećanja. Tako i Banjevićevo poetsko vrijeme ima svoje prepoznatljive ose – pojačanu senzibilnost, emocije poduprte modernim jezičkim naglaskom, slike koje se pretvaraju u misaone sublimite. Misao se razvija u više tematskih krakova i izražajnih modelacija. U stvaralačkoj prirodi ovog pjesnika uočavamo i oživljavanje „zastarjelih“ jezičkih modela, koje pri ukrštanju sa novim dobijaju posve novu „signaturu“. Kad to kažemo mislimo na efekat njihovih dejstava na sluh i receptivnost. Riječi ne reprezentuju pjesmu. Može se u njenim složenicama ugraditi savršen red, a da time nije ispunjen zahtjev dobre pjesme. Pjesma je pročišćeni doživljaj njenog tvorca, gdje stvarno i vizuelno ostvaruju puna saglasja, uključujući u njih spontanost verbalnog opštenja. Iz pjesama pulsira neposrednost. Rekli bismo da je bogat jezik bio uzročnik takve pulsacije...

Banjević je pjesnik bića i prirode. Nepotrebno je reći šta je u prevlasti. Zavisi od upućenosti pjesnika na trenutnu zaokupljenost. Bez prirode prostor je nezamisliv. Koliki prostor egzistira u biću, kazaće nam jedna Rusoova misao. Ona kaže: *Volio sam u mašti da se izgubim u prostoru*. Mnoge Banjevićeve pjesme zasnovane su na toj premisi.

Vrijeme je neophodan nadomjestak prostora. Još kad se tome priključi uobrazilja kao podsticaj, pjesnikov doživljaj postaje najintimnije obitavalište pjesme. Čak i kad ima prekornu notu. Uobrazilja ne trpi graničnike. Mišlju i strukturom vezuje se za vizuelnu svojstvenost: *Ah, moje šume nesretnje! / što nije smrvljeno od živog plama, / što vas ne oprži sunce ljetnje / to će pasti pod sjekirama*.

Obilje dobra najprije se nađe u prirodi. Njegove vrline potire zla narav bića. Onog sa sjekirama. Kad se radi o pjesniku nema neutralnih miljea. Čak i pustinja nađe značenjski eho u stihu. I ona je nečim od Boga darovana. Nijednom fenomenu ne treba okretati leđa. Pa ni zlu. Često predstavlja kompas za pronalaženje dobrote. Preplet fenomena zla i dobra sjajno je pjesnički uobličen u pjesmi „Prokletnik“. U toj pjesmi nalazimo izdvojene trenutke zanosa i brige, koje razmjenjuju mjesta kao što nebeski svod razmjenjuje igrarije i boje. Oluje i tihe odsjaje sunčeve svjetlosti.

Mnoge „tvrde“ teme poeta omekšava sanjalačkom prirodom. Tako kamen ima molećivu i bolećivu stranu, iako po svojstvu znamo kakav je. Ponajviše nemilosti. Pitomo oko daće mu neočekivanu blagost i bliskost. Kao u pjesmi „Korota krša“. U prirodi nema sporadične stvari. Ima slučajne, ali je i ona plod neke zakonomjernosti koju je nečija ruka satvorila.

U ovoj poeziji nailazimo i na paradokse koji su neodvojivi od života. Iako je Banjevićeva prošlost, posebno ona koja se veže za djetinjstvo, gorka, on je zna omilostiviti i radošću okovati. Bez razloga ne daje prednost nad budućnošću. Ona se nazire u mučnim snoviđenjima, koja ne izmiču oblikovnoj optici. Sviklost na takvu potrebu imao je poeta odakle preuzeti. Iz bogatog nasljeđa narodne poezije, i modernog pjesništva koje je poeta, radoznao, rano upoznao i zavolio. Pjesnik je „prelistao“ katalog odigranog vremena, ali i vremena u nastajanju, ne nalazeći u njemu motiv za utjehu.

Poznato nam je da vremena imaju svoj tok proticanja. U tom proticanju, u svim oblastima duha, donosi novine. Ono što je „istrošeno“, ustupa mjesto drukčijoj artikulaciji. Međutim, ne prekida se u svemu ta veza, jer su pojedini stvaraoci iz svoje epohe zakoračili u narednu. Vremenska epoha u poeziji sve je kraća. Traje do nastupajuće generacijske promjene. Sada se mjeri decenijskim parametrima, dok je ranije bila duža. (Romantizam, simbolizam, realizam). Time nijesu izbrisana uvažavanja ranijih

stvaralaca. Recimo, Bodlera ili Malarmea, koji i sada vidno egzistiraju kao pjesnici, čija su umjetnička iskustva na planu versa u mnogo čemu postala podsticajna. Ne treba zaboraviti da literatura sve izrazitije razvija svoje suštine, nametnute nužnošću tehnoloških procesa, koji, evo, i poeziji nameću originalne percipcijske oblike. Banjevićeva poezija opstaje i u takvom sazvežđu novina. Razloge za to treba tražiti u bogatstvu njenih vizijskih amplituda i jezičkih sloboda. To je poeta mogao jer je, kao malo koji pjesnik kod nas, uspostavljao neposredan dodir čulnog medija sa spoljnim svijetom. Sa imenovanjem lokacije zavičajnih predjela i briježja, drveća koje se skućilo u procijepu kamenjara, brijest, jagorčevina. Putem navedenog dodira poeta je lirski detektovao mnoge slike iz zavičajnog i šireg ambijenta.

Treperenje lišća na stablu voljenog drveta izaziva treperenje pjesnikove duše. Pod razgrnutim brijestom okupljali su se Crnogorci i donosile odluke od istorijskog značaja. U dokolici spas u hladu tražili. Ako se pitamo kojim je izrazom tvorena ova pjesma – poema, reći ćemo da je tvorena od samih usklika, koji se nijesu lišili brižnosti i strepnje. Istorijsko vrijeme njih u krvotoku čuva. Vrlina je što pjesnik i epskoj suštini daje čist lirski obris.

Da bi stih imao funkcionalnu govornu poziciju, mora imati potrebne kreacijske ekvivalente. Emotivnu podlogu i pojmovni radijus onoga što se reklo. Ne smije da izgubi saznavni kod i zahtjevanu melodijsku strukturu. Sada već sa složenijim iskaznim imperativima. Ti su imperativi u Banjevićevoj poeziji raznolikog profila – negdje imaju „skokovito“ jezičko pokretanje, a nekad sadržavaju „ravnu“ intonacijsku transformaciju. Nekad se stih prepušta i nadrealističkoj metafori i slikama koje putem kontrasta ostvaruju živu iskaznu datost. I u toj odlici ogleda se modernost Banjevićeve poezije. Stih je podređen obrazovanju ideje, u koju se uklapa više tvorbenih postulata. Među njima jezik zauzima prestižnu ulogu. Poeta je i te kako brinuo šta prethodi rađanju stiha i kojim se slijedom kreće i račva. Na taj i takav čin usmjerava ga predosjećanje. Ako njega nema, nema ni funkcionalnosti stiha.

Kad se to ima u vidu, misao u stihu temelji se na sebi samoj, držeći se smjelog „upada“ u doživljajnu mrežu, odnosno u tok naracijskog opštenja. Pjesnik to opštenje esencijalizuje i čuvstveno osnažuje putem mekih lirskih paleta. Istina, efekat stiha ne može se postići, ukoliko u njemu nema komešanja značenjskih entiteta. Oni ne dozvoljavaju da kazano pređe u praznivu verbalnost.

Ovdje se moramo prisjetiti Dekarta koji ističe da svaki trenutak kojim smo obuzeti pristiže u novi trenutak sa obavezom udvojenja. To je presudno za poeziju. U njoj se više nego u drugim duhovnim disciplinama, pa i u filozofiji primjenjuje načelo udvojenosti – misli i značenja. Iz njih se formiraju refleksije doživljajnih svjetova. Najčešće nastalih iz njedara slutnje.

Predan onome što pjeva, poeta u tom činu ide do zamišljenog limita. Tu prevashodno mislimo na one temate koje „snimaju“ biće u najdubljoj fiksaciji. Ono je najuočljivije u pjesmama „Zloslut“ i „Ucrno“. U ovoj drugoj pjesmi leksema *tuži* javlja se u dvadesetosam smislenih sklopova, dodajući svakoj po jednu novu lirsku konfiguraciju. Ima tužbaličke elemente. U njima nema dislokacije između objekta i subjekta. Oni su okrenuti licem jedno drugom: *I suza sam i noć iskonskom plijenu*.

Za mnoge Banjevićeve pjesme možemo reći da se oslanjaju na razuđenu intuiciju, gdje je sve popimalo odlike sanjalačke recepcije i iracionalnog siluetiranja obradne materije. Sama egzistencija kao motiv svuda je upletena. Čak i onda kada misao spektira onostrani svijet. Ono tajnovito u svijetu i čovjeku. Doživljaj rodnog kraja i neba prelomljen je kroz prizmu tajanstvenosti. Pjesnik pjeva da bi „razgolio“ svoje osjećanje i dao mu pečat ekstaze. To se ne može odigrati ako nije apostrofiran neki princip.

Trenutak je okvir za pjevano, ali ujedno čini i njegovu egzistentnu srž. Ako su trenuci artikulisani u nizu, imenovaćemo ga kao motiv osuda i kazne. Možda u čovjekovom psihološkom atlasu najuvjerljivije je prisutan naznačeni fenomen. Kao u pjesmi

„Tok“. Navodimo strofu koja nedvosmisleno ukazuje da je i tajna čin, da misao iziskuje tok neke otkrivalačke poetske inicijacije: *oblici ili svi prividi toka / vjekovitoga što struji tišinski. // A ja ga vidim: vri iz dna duboka / u bezvremeni van prostor visinski.*

Brojanice ovih i ovakvih poetskih naznačenja figuriraju kao poseban svijet. Lični, a rekao bih i opšti, pošto su ova dva obilježja neodvojiva. Najviše u pjesmama sa izrazitim misaonim kontekstom, odabranih i sabranih u zbirci „Roždanici“.

Jedno od velikih svojstava svijeta je potreba za njegovim odricanjem. Neka se radi o maloj čestici nečega, važno je. Valjda nigdje kao u poeziji ne rađa se to otkrivanje. Jedna pjesnikova metafora otvara svijet novine. Svjetlost ili tama mogu se izvarirati u bezbroj varijacionih otkrića. Otkriću kumuje imaginacija. Ona ima najviše uslova za difuzovanje misli. Jedan predio koji fiksira poeta može da se javlja u više različitih utisaka. Svaki trenutak susreta sa određenim tematom rađa novo osjećanje. Tako je doživljaj u Banjevićevoj poeziji variran u mnoštvo refleksija. Igra talasa nije puka fizička slika. Iz nje se kao iz kakvog klupka, odmotava bezbrojna povorka novih doživljajnih matrica. Sve su igrovitog toka i osjećajne „recepture“.

Osvjetljene iznutra dahom lirske čistote: *I što je more no zemaljske strni / i što je more no širina spruda / i što je more nego da se crni / i što je more no da budem svuda / i što je more nego da se žudi / i što je more nego da se traje / i što je more no nemir mi sudnji / i što je more no u me beskrajem.*

Jednostavnošću tona iskazuje se prisnost sa morskim ogledalom. U tom ogledalu ogledaju se lični nemiri izazvani širokim vodenim bezdanom. Ono se žudi, ono je svuda. U čulima, na rukama, u svjetlosnoj pregršti. Moć kontrastiranja najviše se izražava u pjesmama u kojima upliv ima priroda. Priroda zavodi, obasjava dušu, zanosi snove. Kad je biće samo, pohode ga aveti mraka, bijes i ljutina. Prosto se stiče utisak da pjesnik prepliće idilu i pakao. Stihovi sa intonacijom paklene opsjednutosti kao da nagovještavaju želju za katarzom, koja bi

duši vratila željeni spokoj. Istina, u ovoj poeziji malo je spokoja. Jedino se može naći u susretu sa prirodom, koja je glavni oslonac pjesničkog uzbuđenja i strasti.

Pjesnik ne zapostavlja misao o dobru. On želi da ga vidi, ali ono rijetko svraća u život. I kad svrati, zlo ga neko brzo potisne. Izgleda da je dobro našlo svoj odsjaj samo u mitskoj slici. I u ponekoj viziji, čije porijeklo potiče iz susreta sa onim ko se voli. Bližnjim ili dragom. Gledajući u cjelini poezija ovog poete u sebi sjedinjuje samo tamnine i ponore. Sudbina je izgleda izdašna da se vedrina, ako je ima, brzo pomrači, kao u pjesmi „Rođenje“. Sadrži sjenku kobi: *A pjesma je naša u začetku kleta / što će sad da rudi po razbijenoj noći.*

Pa ipak, ne smijemo prećutati ideju postojanja i nade. Ne nade u religijskom smislu, nego nade koja bi da nas osnaži u trenutku malodušnosti. Takve zamisli brzo iščeznu. Brzo ih preplavi prizor zamračenog svijeta. Istina, slike svjetlosti, bjeline jutara pohode njegov razum i maštu, ali u njihovoj pozadini, ocrtava se zagledanost u ništavilo života. Dva su uzroka uslovila takvo osjećanje. Jedno leži u siromaštvu ranog života, a drugo u lektiri koju je izdvajao kao vrstu pogleda na svijet. Čini mi se da mu je putokaz u tome smislu činio Tin, čiji je uticaj vidljiv u nekim pjesmama prvoobjavljene zbirke „Pobune uma“. Iz nje izdvajamo „Večernje slovo“, gdje intonacija stiha, a i njegova mračna dubina nalikuju Tinovom pjesničkom duhu.

Iako je biću svojstveno da se kloni samoće, on je svjesno priziva, ne da bude sam u njoj, nego da putem nje proširi potrebu za mnogim spoznajama, a posebno onih koji su čudnom kopčom vezane za opšti svijet i ličnu patnju. To ne znači da je time stavljena tačka na opštenje. Život nameće tu nužnost. Razmjena se doživljava kao ishod te nužnosti. Rekli bismo da je najveći dio ove poezije u znaku razmjene i sagovorništvu. Sa bićem i stvarima. I ljubav sa dragom nastala je razmjenom pogleda. Pjesma tu vrlinu najdublje omrežuje. Unutrašnji senzori upućuju je u taj uvijek tajnoviti prostor.

Obično se kritičari znaju zapitati gdje leže korijeni života cijenjenog stvaraoca. Pa u kontemplaciji. Društveno opredijeljen za ljevicu i komunističke ideje, Banjević je bio vrli posjednik kvalifikacije koju smo naveli – kontemplativnost. To njegovu poeziju čini modernom i privlačnom. Čime se taj sud može potkrijepiti? Za pjesnika je ideja važnija od činjenice. Činjenica može predstavljati značajnu okosnicu u nekom drugom književnom rodu, u poeziji ne. U viziji traži „izvedbenu tačku“. I kad se sudaraju, šire svoj prostor. Ekspliciraju ga kao nešto nasušno. Tako je najvećim dijelom Banjevićeva poezija univerzalnog značenja. Njoj se adresar nalazi u uzroku. Kao takav pojavljuje se i u pjesmama biografičnog karaktera. Da ne pominjemo one koje su apstraktno modelovane. Predstavljaju vrhunac pjesničke dograđenosti.

Tačno je da svijet postoji, ali se on i smišlja. Duh je posrednik toga smišljanja. Kad je riječ o pjesmi, onda to smišljanje možemo smatrati traganjem za dubljim slojem pjeva. Zato što sadrži spoznajni koncept i formu koju diktira temat. Nekad se radi o klasičnoj formi, nekad je posve rasuđena. Ne bez ritmičke homogenosti.

Postoje mnoge strasti kao pustolovni čovjekovi biljezi. Ipak ćemo reći, kad se radi o stvaraocu, da je dominantna strast saznavanja tamo gdje se vidi predmet. Zasjenjuje ga pogled duha. Taj vid prodiranja završava put u esenciji, koja stihu osigurava trajуще svojstvo. U poeziji koju tumačimo nalazimo duboku esencijalnost stihova. To je lako zapaziti u pjesmama tzv. subjekatske matrice. U pjesmi „Buđenje“, „Duša u pritaji“, „U proticanju“, „Poslije tuge“, „Na obronku nada“. Mnoge pojedinosti bića i najveća njegova duboka znatiželja, fokusirane su u njima. Njih kao da ne zanima vidljiva prisutnost svijeta. Zanima šta je iza nje. Zanima je transcendencija. Ona poput magneta prikuplja čestice skrivenih svjetova.

Pored toga što poezija smišlja, ona ujedno i svjedoči o vremen-skoj stvarnosti. U čovjeku i njoj. To Banjević ne čini kroz podatak koliko kroz vizijsku recepciju. Podatak može biti važeći u epskoj poeziji, u lirici ne. Svuda postoji lanac međusobnih veza pa i na

planu stihovanja. Banjević je opjevao Sutjesku iz ugla borca i pjesnika. Bio je svjestan da ova druga komponenta treba da bude naglašena. Nešto što živi kao vizija duže traje. Podatak vremenom izbljedi. Stiče notarsku funkciju. Doživljajni diskurs ima prevagu nad ovim prvorečenim. Taj zahtjev Banjević je ostvario u poemi.

Vrijeme u kretanju može da „zaustavi“ umjetnička vokacija, ako je prožeta dramom odgovarajuće jačine i značenja. A „Sutjeska“ to jeste. Literatura je pratila slične istorijske drame i tako istoriju držala u stalnom kontinuitetu vokacijske predodređenosti. NOB je ostavio vidne tragove slobodarske poezije. Pored Banjevića ističemo Kovačića, Zogovića, Kostića, Racina, Kulenovića, Kaštelana.

Sadašnjost je nepotpuna bez vremenske prethodnosti. Svi postojeći razlozi i posljedice oslanjaju se, mišljenje je mnogih, na nekadašnju poetsku misao. Saznanje o pravom licu rata prije ćemo naći u Kovačićevoj „Jami“ i Banjevićevoj „Sutjeski“, nego u istorijskim spisima. U tom smislu pominjemo vizijski život uspjele pjesme „I to je slava“, gdje poeta pjesnički sažmeno evocira nama poznato načelo: *Biti, ili ne!*

Spjev je mozaiciran putem retrospekcija. Poeta ga je prepustio pojavi čulnog memorisanja, ističući u gro plan istrajnost volje: da se opstane i pobijedi zlo. Znamo da se svijet posljedica ne može odigrati ako ih nije takvima proizveo uzrok. Za to je bio potreban kreativni ključ, u kome su se epski segmenti miješali sa lirskom fokusacijom legendarne bitke. To je ostvareno putem upečatljivih slika i snažne filtracije osjećanja, gdje se nadljudska energija boraca – slobodara smješta u reljefan poetski iskaz.

Pri analizi Banjevićeve poezije lako je zapaziti da je prisustvo osjećanja veoma naglašeno. Kod njega je osjećanje *akcija*. Njome se ona bira po sili nagona. Nagon stavlja do znanja da je tu. Uostalom, čin izbirljivosti ne ograničava emociju, ali joj ipak podređuje putanju. I u smislu tonaliteta i u smislu teme. Teme su se nametale same po sebi. Spontano. U vidu pune naracijske slobode. I akt volje proizilazi iz toga uslova, čiji duh se razliva iz ove i one strane duhovnih znatiželja. Kako se nešto

pomilje, tako se i transformiše. Banjevićeve poetske transformacije na predmet gledaju očima bogatog subjekta.

Lično postojanje izvire iz njegove opštosti. Pjesnik je tu da je razvija u djelove i da od njih stvara raspoloženja. Ona koja bratstvuju sa kamenom, vodom, travom, cvjetovima. Priroda je izdašna u ponudi, ali je i pjesnikov dar uvijek pripravan da tu izdašnost transformiše putem modernih slika i simbola. Pomenuli smo opšte i slične svjetove. Vrline njihovog postajanja ogledaju se u činu poistovećivanja. Različito živi u nužnosti spajanja viđenog i mišljenog. Navodimo jedan karakterističan primjer: *Kao oblaci po plavetnilu neba / što se muče / tako se kovitla / po muskulima mojim / po zglobovima / u kostima.*

Dijalektika nas uči da je biće ono što hoće da bude. Želja i moć su dva atributa koja mobilisu strast da traži smisao unutrašnjeg nemira. Susreti ova dva fenomena, želje i moći, u znaku su ravnoteže. Kako je poezija nešto što teži spoznaji, sve što se u njoj odigrava i sredstvima kojima se ona tvori, iziskuju sinhronizaciju. Možemo tu pojavu nazvati i skladom ili harmonijom. Predispozicija određuje suštinu i dubinu izraza, gdje ne smiju biti zaobiđeni uobrazilja, pamćenje. Makar i kao virtuelne odrednice unutrašnjeg raspinjanja bića.

Ako Banjevićevu poeziju posmatramo kroz prizmu vrijednosti, dolazimo do zaključka da je ona osigurala status potvrđenog trajanja. Za razliku od drugih crnogorskih pjesnika iz prošlog vijeka. On je prije njih i više od njih potvrdio pjesničku modernost raznolikošću lirskih paleta i novih spoznajnih dubina.

Nastale u različitim vremenskim razmacima, ostvarile su potpunu modernost pjesničkog izraza. Izraza koji ne stari, jer je stvoren na podlozi samosvojne uobrazilje.

Mirko Banjević rođen 1905. u selu Paprati, u Pješivcima. Gimnaziju je učio u Nikšiću i Trebinju. Filozofski fakultet, katedra za književnost i jezik, završio je u Beogradu. Bio je profesor gimnazije u Gospiću i Paraćinu i saradnik beogradske *Pravde*. Jedan je od osnivača lista *Pobjeda* i suosnivač i urednik časopisa *Stvaranje*. Radio je kao urednik u izdavačkom preduzeću „Rad“ i u Tanjugu. Preminuo je, tragično, u Beogradu, 1968.

Djela:

- *Pobune uma*, Nikšić, 1930.
- *Šume*, Nikšić, 1939. drugo, prošireno izdanje, Beograd, 1939.
- *Ognjena jutra*, Paraćin, 1940. (Izdanje potpisano pseudonimom Mirko Mitrov)
- *Sutjeska*, Pobjeda, Cetinje, 1946.
- *Zemlja na kamenu*, Prosveta, Beograd, 1950.
- *Bezdan*, Narodna knjiga, Cetinje, 1956.
- *Sutjeska*, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1961. (poseban otisak iz knjige poema „Riječ i svjetlost“)
- *Do iskapi*, Nolit, Beograd, 1964.
- *Zavjet*, izbor poezije, priredio Milorad Stojović, Grafički zavod, biblioteka „Luča“, Titograd, 1965.
- *Roždanici*, Obod, Cetinje, 1968.
- *Strašno pleme*, izbor poezije, priredio Milo Kralj, Rad, Beograd, 1978.
- *Druga strana mjesečeva*, izbor poezije, priredio Branko Banjević, Stvaranje, br. 3, Titograd, 1985.
- *Zloslut*, ilustrovao, pripremio i štampao Veselin Banjević, Paprati, 1988.
- *Pobune uma*, izabrana poezija, izbor Branko Banjević, MIB, Podgorica, 2003.
- *Korota krša*, priredio Branko Banjević, u izboru poezije *Pobune uma*, Podgorica, 2003.